

An Investigation of the Female Narrative Components in the Two Novels: Roommates and the Polish House

Ola Almonla¹ | Reza Samizadeh ^{2*} | Fazlollah KHodadadi³

1. Ph.D. student of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran. Email: Ola.monla@yahoo.com
2. Corresponding Author, Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran. Email: samizadeh@ikiu.ac.ir
3. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran. Email: khodadadiQikiu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 23/11/2024

Received in revised form:
05/06/2025

Accepted: 07/06/2025

Keywords:

Female Narrative,
Characteristics,
Marjan Shirmohammadi,
Marim Riahi.

ABSTRACT

When talking about the gender components of a narrative, two categories of narrative type and also the temperamental and intrinsic characteristics of that genre should be considered. Because the first is superstructure and reflected in the context of the narrative and language, and the second is related to the intrinsic and temperamental characteristics of that genre. The aim of the present study is to discover and analyze the components of female narrative in the works of Marjan Shirmohammadi and Maryam Riahi, and the author has analyzed the components of female narrators in the works of these two authors in two narrative and temperamental areas. The results of the study show that the narrative area of female narrative-linguistic signs includes: textures, allusions, frequency of use of colors, secondary meanings of words, customs and traditions, etc., while the temperamental part includes elements in the temperamental area of female behaviors such as: self-talk, love, affection, detailed descriptions, etc.

Cite this article: Almonla, O., Samizadeh, R. & Khodadadi, F. (2025). An Investigation of the Female Narrative Components in the Two Novels: Roommates and the Polish House. *Research of Literary Texts in Iraqi Career*, 14 (3), 1-18.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2025.11431.2032

Extended abstract

Introduction

One platform for the emergence and expression of signs is fiction—such as short stories and novels—which has a long-standing history in Persian literature. Although fictional in nature, it maintains a meaningful connection with the real world and can reflect thoughts and beliefs, emotions and feelings, customs and traditions, as well as prevailing societal conditions. Contemporary Iranian writers, familiar with Western culture and literature, are gradually moving away from traditional writing styles and adopting simplified language and new narrative forms. Following the short story, the novel—characterized by a longer structure—is now regarded as the most comprehensive literary genre of our time. The use of signs in contemporary Iranian fiction encompasses a broad scope, with many writers employing both textual and meta-textual signs to convey the hidden layers of the narrative, social conditions, and their intended messages.

Feminine writing features are present to varying degrees in the works of all writers, both male and female, although they are more prominent in the works of women. A male writer who has distanced himself from the gender role assigned by the dominant culture and, by challenging discriminatory customs and restrictive norms, may exhibit elements of feminine writing. The opposite of this statement is also true. Perhaps a female writer has patriarchal gender stereotypes so deeply embedded in her mind that, influenced by this mentality, she writes her work in a masculine linguistic and written style. Comparing the writing styles of female and male authors in various narratives, such as novels, reveals their capabilities, concerns, mentalities, tastes, talents, perspectives, and stylistic choices. What distinguishes a feminine style from a masculine one is the presence of certain gender-based elements within the narrative structure. For example, components such as love, self-address or self-talk, emotional expression, a multiplicity of colors, avoidance of taboos, and affectionate language are among the prominent feminine features in a feminine narrative text.

Method

The research was conducted using a descriptive-analytical method and with the help of library resources. The researcher first took notes by studying theoretical sources, then used the notes to compile the theoretical part of the research, and then studied stories by two authors, examining and analyzing their signs and classifying them.

Conclusion

Feminist theorists argue that an author's gender influences their writing and that certain explicit or implicit features within a text can reveal the author's gender. These features are highlighted in the categories of narrative, language, and style, with the author consciously or unconsciously exhibiting sexism in both style and narrative. "Feminine style means gendering literature based

on the experiences and perspective of the female gaze. This style emphasizes creating a distinctly feminine form, voice, and content that differ from the male perspective. Feminine writing involves addressing the specific issues, challenges, and emotions experienced by women to convey the consciousness and sensitivities unique to the female experience.

Women's specific issues refer to situations and experiences that are spiritually and physiologically unique to women. Men do not share these experiences and therefore cannot fully understand or replicate them, particularly in the context of writing about such lived experiences. These details are accompanied by a unique female curiosity. Men tend to be less interested in describing seemingly trivial aspects, especially those related to family life. However, a woman, with her careful and attentive nature, can quickly notice things that a man might overlook. Women writers often focus on detailed descriptions, leaving nothing beyond the scope of their careful observation. "Because the female spirit is romantic and concerned with emotions rather than complex philosophical, theological, or scientific issues, women do not rely on arguments and reasoning. Instead, they aim to persuade the reader by repeating a point or elaborating on its details. To achieve this, they use a series of short, descriptive sentences. The importance and role of gender in shaping the style of discourse in literary works have led us to observe the manifestation of stylistic and linguistic features, as well as reflections of the female gender, in the narrative texts produced by these authors.

These indicators have contributed to the development of female discourse in fictional literature at both linguistic and syntactic levels. Characteristics such as the frequency of words specific to women, the dominance of emotional expression in the narrative, the use of female characters, detailed scene descriptions, short sentences, the absence of taboos, and adherence to customs and traditions are among the defining features of female gender in female narrative discourses. Accordingly, the present study aims to explain gender symbols in the works of two contemporary writers: Maryam Riahi and Marjan Shirmohammadi. The author, while reading one work by each writer—"The Roommate" by Maryam Riahi and "The Polish House" by Marjan Shirmohammadi—not only interprets gender symbols but also classifies, analyzes, and relates these symbols to the narrative style. We believe that the nature of male writing is shaped in contrast to female writing. To explain the gender symbols in the aforementioned works, it is essential to analyze the symbols within the narrative text. The study of the works by the two authors reveals that the fictional characters are predominantly housewives who express their concerns and ideals and defend their position in society.

Results

The study of the underlying levels of narratives shows that there is a strong connection between gender and text. Each gender of writers, whether male or female, has different approaches to different situations and reacts differently in different contexts, which are reflected in the texts created by the writer from their physiology and beliefs. The reflection of masculine/feminine

characteristics is reflected in both textual and meta-textual elements in a narrative, where meta-textual elements mostly include the tools, social behaviors, the way of dealing with taboos, norms and different situations, the vocabulary of the writer's daily frequency in relation to his interests and tastes, while textual (intra-textual) characteristics mostly include language, emotions, colors, etc. In two novels: Roommate and Polish House, Maryam Riahi and Marjan Shirmohammadi have created female narratives that reflect signs of female narrative in the two domains of text and meta-text. The author's study in this study shows that the elements of female narrative in the writing of these two authors can be classified into two domains: intra-textual and extra-textual.

بررسی مؤلفه‌های روایت زنانه در دو رمان هم‌خونه و خانه لهستانی‌ها

علا المنلا^۱ | رضا سمیع‌زاده^{۲*} | فضل‌الله خدادادی^۳

۱. دانشجوی دکتری، زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات علوم انسانی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

رایانامه: Ola.monla@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات علوم انسانی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

رایانامه: samizadeh@ikiu.ac.ir

۳. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات علوم انسانی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

رایانامه: khodadadiQikiu.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

وقتی از مؤلفه‌های جنسیتی یک روایت سخن به میان می‌آید، دو مقوله نوع روایت و هم‌چنین ویژگی‌های خلقی و ذاتی آن جنس را باید در نظر گرفت. چراکه اولی روساختی و منعکس‌شده در

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۷

واژه‌های کلیدی:

شامل: بافت‌ها، کنایه‌ها، بسامد کاربرد رنگ‌ها، معانی ثانویه واژگان، آداب و رسوم و ... است، درحالی‌که بخش خلقی عناصری در حیطه خلق و خو رفتارهای زنانه چون: حدیث نفس، عشق، محبت، توصیفات جزئی و ... را در برمی‌گیرد.

روایت زنانه،

ویژگی‌های خلقی،

مرجان شیرمحمدی،

مریم ریاحی.

استناد: المنلا، علا؛ سمیع‌زاده، رضا و خدادادی، فضل‌الله (۱۴۰۴). بررسی مؤلفه‌های روایت زنانه در دو رمان هم‌خونه و خانه

لهستانی‌ها. پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۴ (۳)، ۱-۱۸.

ناشر: دانشگاه رازی

حق مؤلف © نویسندگان.

DOI: 10.22126/rp.2025.11431.2032

۱. پیشگفتار

یکی از بسترهای ظهور و بروز نشانه‌ها ادبیات داستانی^۱ (داستان کوتاه و رمان) است که سابقه‌ای طولانی در تاریخ ادبیات فارسی دارد و اگرچه ماهیتی تخیلی دارد، اما دارای ارتباطی معنادار با دنیای واقعی نیز است و می‌تواند منعکس‌کننده افکار و عقاید، عواطف و احساسات، آداب و سنن و اوضاع حاکم بر جوامع باشد. نویسندگان معاصر ایران به دلیل آشنایی با فرهنگ و ادبیات غربی، کم‌کم از سنت‌های نویسندگی پیشین فاصله می‌گیرند و به ساده‌نویسی و فرم‌های جدید در ادبیات داستانی روی می‌آورند، به‌طوری‌که پس از داستان کوتاه^۲، گونه ادبی رمان موردتوجه قرار می‌گیرد که ساختاری^۳ بلندتر از داستان کوتاه دارد و فراگیرترین فرم ادبی دوران ما به شمار می‌رود. تمسک به نشانه‌ها^۴ در ادبیات داستانی معاصر ایران دامنه‌ای فراگیر دارد و بسیاری از نویسندگان برای بیان لایه‌های پنهان متن، اوضاع اجتماع و پیام موردنظر خویش از نشانه‌های متنی و فرامتنی استفاده می‌کنند.

یکی از عرصه‌های مورد مطالعه در ادبیات داستانی از بستر نشانه‌شناسی، تحلیل نشانه‌های متنی وابسته به جنسیت نویسندگان است، چراکه معتقدیم رمان گونه مناسبی برای کشف دیدگاه‌ها و جهان‌بینی نویسندگان است و «پژوهشگران جامعه‌شناسی زبان بر این باورند که زن و مرد به خاطر شرایط اجتماعی و قرار گرفتن در سلسله‌مراتب جنسیتی برای سخن گفتن، زبان متفاوتی را به کار می‌گیرند» (یونسی، ۱۳۹۵: ۴). بر همین اساس چون زنان در دوره معاصر، اندکی پس از مردان به دنیای هنر و تولیدات علمی و ادبی پا گذاشتند و تا امروز نقش مؤثری در نویسندگی و آفرینش آثار داستانی داشته‌اند، تعمق در نوشتار زنانه و مردانه نشانگر تفاوت‌های سبکی^۵ و زبانی در آثار این دو طیف از نویسندگان است و هر یک از آن‌ها به دلیل خلیات و روحیه منحصر به فرد، دیدگاه متفاوتی به جهان هستی دارند و این تفاوت نگرش‌ها در آثار داستانی هر یک از این دو طیف قابل مطالعه و تبیین است. تعمق در متون روایی فارسی و خالقان آن‌ها نشانه‌ای بر وجود غلبه فرهنگ مردسالار و کثرت وجود نویسندگان مرد در جامعه ایرانی و به تبع آن وفور روایت‌های مردانه با ویژگی‌های جنسیتی مردانه است؛ اما در دوران معاصر به دلیل افزایش نویسندگان زن، شاهد شکل‌گیری متون روایی (داستان و رمان) با شاخصه‌های جنسیتی زنانه در سبک (زبان و روایت) هستیم، به‌طوری‌که این آثار می‌ن و مروج متن‌هایی دارای

1. Fiction
2. Short Story
3. Plot
4. Signs
5. Style

ویژگی‌های روایی و نشانه‌های جنسیتی زنانه در ادبیات معاصر هستند. البته ناگفته نماند که «فرهنگ مسلط اجتماعی با ترویج الگوهای خاص در خصوص ویژگی‌های زنانه، زنان جامعه را به پیش گرفتن الگوی معین در نگرش، رفتار و سایر نشانه‌گذاری‌های جنسیت سوق می‌دهد به گونه‌ای که گویا این کنش‌ها، ذاتاً زنانه و مناسب جنس زن هستند» (زمانی، ۱۳۹۵: ۵). اگر بپذیریم که جنسیت «مجموعه‌ای از صفات و رفتارهایی است که به زن و مرد داده می‌شود، یعنی برساختی اجتماعی که به افراد تحمیل می‌شود» (همان: ۴) و تمام عرصه‌های اجتماعی زن و مرد را در برمی‌گیرد و بدان معنا می‌بخشد، به‌طوری‌که از کوچک‌ترین واحد اجتماعی یعنی خانواده تا بزرگ‌ترین سازمان‌های اجتماعی، همه تحت تأثیر الگوها و مناسبت جنسیتی مستقر در جامعه هستند» (سلطانی گرد فرامری، ۱۳۸۵: ۶۳).

اهمیت و نقش جنسیت در تعیین سبک گفتمان^۱ آثار ادبی باعث شده است که شاهد تجلی نشانه‌های سبکی، زبانی و بازتاب روحيات جنس زنانه در متن‌های روایی تولیدشده به قلم این نویسندگان باشیم. این نشانه‌ها در دو سطح زبانی و نحوی منجر به شکل‌گیری گفتمان زنانه در ادبیات داستانی گردیده است، به‌طوری‌که مقوله‌هایی چون: بسامد واژگان مختص به زنان، سیطره عاطفه-شدگی روایت^۲، استفاده از کنشگران مؤنث، جزئی‌نگری در توصیفات صحنه، جملات کوتاه، فقدان وجود تابوها، پایبندی به آداب و رسوم و... از ویژگی‌ها و نشانه‌های جنسیتی زنانه در گفتمان‌های روایی زنانه است. «سارا میلز معتقد است که زنان نویسنده مولفه‌های متفاوت زبانی را در ساختار و محتوای آثار خود به کار می‌گیرند» (جعفری و دیگران، ۱۴۰۳: ۱۰۷). بر همین اساس، پژوهش حاضر تلاشی در جهت تبیین نشانه‌های جنسیتی در آثار دو نویسنده معاصر: مریم ریاحی و مرجان شیرمحمدی است و نگارنده ضمن خوانش یک اثر از هر نویسنده: (ممنونه نوشته مریم ریاحی و خانه لهرستانی‌ها نوشته مرجان شیرمحمدی) علاوه بر تفسیر نشانه‌های جنسیتی به طبقه‌بندی، تحلیل و ارتباط این نشانه‌ها با نوع روایت می‌پردازد. بر این باوریم که ماهیت نوشتار مردانه در برابر نوشتار زنانه شکل می‌گیرد و برای تبیین نشانه‌های جنسیتی در آثار نام‌برده، لاجرم نیازمند تحلیل نشانه‌ها در متن روایت هستیم و از آنجایی که بررسی آثار دو نویسنده مورد مطالعه نشان می‌دهد که شخصیت‌های^۳ داستانی آثار آن‌ها بیش‌تر زنان خانه‌دار و بیان دلواپسی‌ها، آرمان‌ها و دفاع از جایگاه آن‌ها در جامعه است، لذا تجلی

1. Discors

2. Narration

3. Carracters

اعتقادات و ایدئولوژی نویسنده در متن^۱ روایات و در قالب زبان، پی‌رنگ^۲، تیپ‌های شخصیتی، گفتمان روایت (در دنیای نقل‌شده و دنیای روایت‌شده) و استفاده از شخصیت اول کودک (خانه لهستانی روایت زندگی پسر بچه‌ای ده‌ساله به همراه مادر، مادر بزرگ و خاله‌اش و هم‌خونه، روایتی تلخ از دختری خردسال به نام یلدا) در دو رمان باعث شده تا شاهد سیطره و ویژگی‌های جنسیتی زنانه در دو رمان باشیم. لذا واکاوی و طبقه‌بندی مؤلفه‌های جنسیتی زنانه در دو اثر نام‌برده و ارتباط آن‌ها با نوع روایت از اهداف این پژوهش است.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

مؤلفه‌های روایی و خلقی روایت زنانه در آثار دو نویسنده زن معاصر (مریم ریاحی و مرجان شیرمحمدی) کدام‌اند؟

۲-۱. پیشینه پژوهش

در باب نشانه‌های روایت زنانه و هم‌چنین دو رمان مورد تحلیل در این پژوهش، آثاری چند به شرح ذیل به چاپ رسیده است:

الله وفا، (۱۳۹۵)، در پایان‌نامه ارشد خود با عنوان: «تحلیل عناصر داستانی در رمان هم‌خونه اثر مریم ریاحی»، به واکاوی عناصر داستانی در رمان هم‌خونه اثر مریم ریاحی پرداخته است و با رویکردی فرمالیستی به بررسی عناصری نظیر: شخصیت‌پردازی، حادثه، زاویه دید، درون‌مایه و ... در این رمان نظر داشته است.

مانی جواد درجی، (۱۳۹۰)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان: «تأثیر فمینیسم بر ادبیات داستانی در دهه هشتاد در ایران (مطالعه موردی آثاری از مهسا محب علی، سارا سالار، آذر دخت بهرامی، مرجان شیرمحمدی)» به واکاوی عناصر فمینیستی در چندی از آثار مرجان شیرمحمدی پرداخته است و آراء فمینیستی و مصداق‌های متنی‌ای که جنبه فمینیستی دارد را در آثار این نویسنده مورد تحلیل قرار داده است.

مینا منفردی، (۱۴۰۰)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان: «عناصر عامیانه در دو رمان کوچه آفاقیا و خانه لهستانی‌ها»، چندی از عناصر ادب عامه نظیر: کاربرد امثال، اشاره به رسم و رسومات، غذاها، پوشاک و اعتقادات بومی در دو رمان از مرجان شیرمحمدی را مورد بررسی قرار داده است.

1. Text

2. Plot

مریم دقیق احمدی، (۱۳۸۹)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با موضوع: «شیوه‌های داستان‌نویسی و شخصیت‌پردازی در نویسندگان زن (زویا پیرزاد، فریبا وفی، سپیده شاملو، ناهید طباطبایی و مرجان شیرمحمدی)»، به بررسی شگردهای داستان‌نویسی و همچنین شخصیت‌های آثاری از مرجان شیرمحمدی اشاره دارد و شروع از وسط، مدرن‌نویسی و عامه‌پسند بودن را از ویژگی‌های آثار مرجان شیرمحمدی دانسته است.

قاسم‌زاده و علی‌اکبری، (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای با عنوان «مؤلفه‌های نوشتار زنانه در رمان *سرخ‌تو* / *تواز من*» به بررسی مؤلفه‌های روایت زنانه پرداخته‌اند و بر این باورند که در رمان مدرن، به شیوه‌ای ساختارشکنانه، نویسنده در پی ایجاد قطب‌های متقابل بین زن و مرد است و زنان در این متن‌ها، هویت و موقعیت خود را در سایه اقتدار مردان و جامعه مردسالار می‌یابند. همچنین کلثوم رجب بلوکات، (۱۳۹۵)، در پایان‌نامه خود با عنوان: «زنانه‌نویسی در رمان‌های فرشته ساری» به بررسی برخی مؤلفه‌های روایت زنانه پرداخته است و ضمن دسته‌بندی این مؤلفه‌ها به مقایسه آن‌ها با عناصر روایت مردانه نیز اشاره کرده است. زارع، (۱۳۹۰) در پایان‌نامه‌اش با عنوان: بررسی تفاوت سبک نوشتار زنانه و مردانه در آثار سیمین دانشور و جلال آل احمد، با این رویکرد که بین نوشتار زنانه و مردانه تفاوت وجود دارد، آثار جلال و سیمین را با یک‌دیگر از دیدگاه روایت‌شناسی^۱ زنانه مورد بررسی قرار داده است. هادوی (۱۳۹۵)، نیز در پایان‌نامه خود با عنوان: «بررسی مؤلفه‌های نوشتار زنانه در داستان‌های غزاله علیزاده و فرشته ساری بر مبنای نظریه‌الین شوالتر» به مقایسه دو مقوله زبان و جنسیت در آثار این دو نویسنده پرداخته است. آنچه از پیشینه پژوهش حاضر برمی‌آید، راجع به مؤلفه‌های روایت زنانه در آثار زنان داستان‌نویس موضوعات زیادی کار شده است، اما آنچه سبب تمایز یک تحقیق از کارهای پیشین می‌شود، تحلیل متن‌های جدید و آثاری از نویسندگان متفاوت است، بر همین اساس در این تحقیق - ضمن مشترک بودن نظریه‌ها و مؤلفه‌های روایت زنانه - بر آنیم تا دو نویسنده جدید، مرجان شیرمحمدی و مریم ریاحی را از نظر بسامد مؤلفه‌های روایت زنانه مورد مقایسه و تبیین قرار دهیم و از هر نویسنده یک رمان را به عنوان نمونه بررسی خواهیم کرد.

۳-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی و به مدد منابع کتاب‌خانه‌ای فراهم آمده است، به این شرح که

محقق ابتدا با مطالعه منابع نظری به یادداشت‌برداری پرداخته است و سپس با کاربست یادداشت‌ها به تدوین بخش نظری پژوهش پرداخته و سپس با مطالعه داستان‌هایی از دو نویسنده، ضمن بررسی نشانه‌ها و تحلیل آن‌ها به طبقه‌بندی آن‌ها نیز می‌پردازد.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

۱-۲- جنسیت و نوع ادبی

با اذعان بر این که تأثیرپذیری از جریان‌های ادبی بر نوع نثر و شعر تأثیر داشته است، باید منشأ گرایش به نوع خاص از شعر^۱ و نثر را در دو علت درونی و بیرونی جستجو کرد. علت درونی شامل تفاوت‌های بیولوژیکی و فیزیولوژیکی است که بر ذهنیت و زبان تأثیر می‌گذارد و هر اثر نوشتاری بازتاب ذهن و زبان آفریننده اثر است. علت بیرونی یا فرهنگی رابطه متقابل شعر و نثر با ساختار اجتماعی است. از سویی جامعه با ادبیات تغذیه می‌کند و از سویی دیگر بر مردم تأثیر می‌گذارد. این ارتباط متقابل لازم و ملزوم یک‌دیگرند. محتوا و مضمون^۲ اثر تابعی از جامعه و شرایط محیطی است و نوشته به نوعی بازتاب تاریخ و جامعه است و اگرچه به طور مستقیم از سیاست و مناسبات قدرت تا اندازه‌ای برکنار بوده، از فضای سیاسی-اجتماعی محیط زندگی هنرمند متأثر است. برای مثال، «بررسی تفاوت نوع شعر با رویکرد ادبی و شناخت تمایز نوشتار زنان و مردان، به خصوص در نوع شعر حماسی و غنایی^۳، از درون‌مایه، بیان عاطفی، نوع نگاه، واژگان، لحن نرم یا خشن، لحن کلام و حتی کاربرد فراوان کنایه یا استعاره یا تشبیه و توصیف قابل تشخیص است. برای نمونه، عناصر رزمی که نشان‌دهنده اندیشه و زبان شاعر حماسی است به سبب روحیه جنگ‌طلبی و جنگجویی و دلیری بیش‌تر در ذهن مرد جریان دارد. حال آن‌که روحیه احساساتی و عاطفی زن در دنیایی آرمانی و خیالی به دنبال آرامش و بیان عشق است که در شعر غنایی تجلی می‌یابد» (کراچی، ۱۳۹۴: ۲۳۶).

۲-۱. مؤلفه‌های روایت زنانه در متون روایی

نظریه پردازان عرصه فمینیست^۴ بر این باورند که جنسیت نویسنده در نگارش آثارش تأثیر می‌گذارد و برخی ویژگی‌های آشکار یا پنهان در متن نشان‌دهنده جنسیت نویسنده است. این ویژگی‌ها در مقوله

1. Poem

2. Motife

3. Lyrece

4. Femenism

روایت، زبان و سبک برجسته می‌شود و نویسنده به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه به سمت جنسیت زدگی در سبک و روایت کشانده می‌شود. «سبک زنانه یعنی جنسیتی کردن ادبیات بر اساس تجربه و نوع نگاه زنانه. این سبک مصرانه می‌خواهد شکل، صدا و محتوای زنانه و متفاوت با صدای مردان بیافریند. زنانه‌نویسی یعنی نوشتن از مسائل و مشکلات و روحیات خاص زنان به منظور شناساندن شعور و حساسیت‌های جنس زن. مسائل خاص زنان عبارت است از وضعیت‌ها و تجربه‌هایی که از لحاظ روحی و فیزیولوژیکی تنها در زنان است و مردان فاقد آن مسئله‌اند و به لحاظ فقدان تجربه زیستن در نگارش آن به پای زنان نمی‌رسند» (فتوحی، ۱۳۹۱: ۴۰۲). ویژگی‌های زنانه‌نویسی کم و بیش در آثار تمام نویسندگان زنانه‌نویس اعم از زن و مرد موجود است؛ اگرچه نمود آن در آثار زنان بیش‌تر است. چه‌بسا مرد نویسنده‌ای که از جایگاه جنسیتی‌ای که فرهنگ مسلط بر جامعه برایش تعیین کرده فاصله گرفته است و با پشت پا زدن به تمام عرف‌های تبعیض‌آمیز و هنجارهای محصورکننده، مؤلفه‌های نگارش زنانه را به نمایش می‌گذارد. برعکس این گزاره هم درست است. بسا زن نویسنده‌ای که کلیشه‌های جنسیتی مردسالارانه چنان در ذهنش جای گرفته که با تأثیرپذیری از این نوع ذهنیت، اثرش را به سیاق زبانی و نوشتاری مردانه می‌نویسد. مقایسه شیوه‌های نوشتار زنانه و مردانه در روایت‌های مختلفی هم‌چون رمان نمایان‌کننده توانمندی‌ها، دغدغه‌ها، ذهنیت، ذوق، استعداد، دیدگاه، سبک و سلیقه نویسندگان است. آنچه باعث تمایز سبک زنانه از مردانه می‌شود، روساخت روایی یک اثر، وجود برخی مؤلفه‌های مبتنی بر جنسیت است. به عنوان مثال مؤلفه‌هایی چون: عشق، خود خطابی یا حدیث نفس، عاطفه گرایی، تعدد رنگ‌ها، دوری از تابوها، محبت‌آمیز سخن گفتن و ... از مؤلفه‌های برجسته زنانه در یک متن روایی زنانه است.

۳. روایت زنانه در داستان‌نویسی زنانه

روایت زنانه و اثرگذاری جنسیت بر روی زبان متن از مقوله‌های قابل تحقیق در طی زمان بوده است و این تحقیقات نشان می‌دهد که زنان سعی کرده‌اند تا در شکل دادن به هویتی ویژه و خاص، ادبیاتی مخصوص را نیز بنا کنند و آن را از نوع مردانه‌اش جدا سازند. با گسترش و بسط اندیشه‌های فمینیستی رنگ و بوی داستان‌های زنان در مقایسه با گذشته تغییر زیادی پیدا کرد و سبک و سیاقی خاص بر این نوع داستان‌ها حاکم شد. در حال حاضر شمار زیادی از نویسندگان زن با تمایل به سمت افکار فمینیستی، گرایش‌های زنانه خود را در آثار خویش بیان می‌کنند. برخی از این نویسندگان این تفکرات

را آگاهانه در جهت انتقال اندیشه‌های خاص به کار می‌برند. نوشتار زنانه در واقع برداشتی از نوع نگاه و منظر خاص زنانه در یک اثر است» (الهامی و دیگران، ۱۴۰۳: ۴۸-۴۹). داستان‌نویسی زنان علاوه بر پیوندی که با عرصه ادب به‌طور کلی دارد از سوی دیگر نشانه بسیار مهمی از تحول اجتماعی، فرهنگی و انسانی بسیار عمیقی است که در صدسال گذشته در عرصه زندگی زنان در ایران رخ داده است. مطالعه و بررسی آنچه زنان می‌نویسند، مستلزم کاویدن زمینه‌ها و حواشی وضعیتی است که آن‌ها در آن به سر می‌برند. همه مطالعات تاریخی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی ثابت کرده است که زنان نویسنده بیش‌تر از مردان نویسنده، جهان پیرامون خویش را در اثر خود دخالت می‌دهند. «... تعامل و هم‌زیستی زنان نویسنده با اعضا و اجزای محیطی که در آن زندگی می‌کنند به اثری که آن را خلق می‌کنند، انتقال می‌یابد» (زرلکی، ۱۳۸۴: ۱۵). بنابراین زنان متأثر از شرایط محیطی هنگامی که می‌نویسند در فرایندی ناخودآگاه و حتی کاملاً آگاهانه، ابعاد مختلف زندگی روزمره خویش را در توصیف‌ها و روایات داستانی منعکس می‌کنند و از آن‌جا که زنان در مقایسه با مردان تجربیات محدود و ماجرهای و رویدادهای کم‌تنوع‌تری را تجربه کرده‌اند، آثاری پدید می‌آورند که جنبه‌های مشترک و مشابه بسیاری با یک‌دیگر دارد.

۴. ویژگی‌های روایت زنانه در خانه‌لستانی‌ها و هم‌خونه

وقتی سخن از ویژگی‌های متنی نشانه به میان می‌آید، بیش‌تر منظور ما بازتاب علائمی چون: زبان، سبک، ساختار، توصیفات، جزئی‌نگری‌ها، بسامدهای خاص، رنگ و بوی واژه‌ها، سوگندها و... در یک متن است و عناصر فرامتنی شامل: علایق، وسایل، عادات، رفتار و... است. در این پژوهش به دو دسته عناصر روایی و خلقی مربوط به روایت جنسیت زنانه در آثاری از مریم ریاحی و مرجان شیرمحمدی می‌پردازیم. و ضمن طبقه‌بندی و بررسی این نشانه‌ها به بررسی بسامد آن‌ها در دو رمان می‌پردازیم:

۴-۱. مؤلفه‌های روایی - زبانی

خانه

خانه از پربسامدترین واژگان به کار رفته در دو رمان است. خانه به دلیل این که زنان خانه‌دار در این دو رمان نقش‌های اصلی را بر عهده دارند، به کثرت در گفتار کنشگران وجود دارد. این واژه ۵۷ بار در رمان هم‌خونه و ۷۴ بار در رمان خانه‌لستانی‌ها ذکر شده است. زنان به دلیل این که بیش‌تر در محیط خانه کار می‌کنند، خانه یکی از رایج‌ترین کلمات در رمان‌های زنانه است، زیرا خانه مکانی امن و آرام

است. خاطرات خانه و کودکی نقش مهمی در رمان‌های زنانه دارد. در این دو رمان (همخانه و خانه لَهستانی‌ها) کلمه خانه بارها تکرار شده است. مانند چند نمونه زیر:

«آخ توی این خونه که نمی‌شه زندگی کرد! من نمی‌دونم این پسره این‌جا چه‌طوری زندگی می‌کنه؟» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۷۴)

«مگه بهت نگفت بیای خانه؟» (همان: ۱۸۹)

«یلدا به حق افتاد و بلند بلند گریست. چه قدر دلش برای خانه شهاب تنگ بود. برای اتاقش. دیگر خود را متعلق به خانه حاج رضا نمی‌دانست و از این‌که خودش را متعلق به خانه شهاب هم بداند خجالت می‌کشید و با خود می‌گفت: نه، من متعلق به آن‌جا نیستم.» (همان: ۱۷۲)

«بودن همه ما توی آن خانه به خاطر مادام بود. این حرف من نیست. آن را دل‌شاد خانم می‌گفت. دل‌شاد خانم صاحب‌خانه دو طبقه ...» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۱۹)

«دارم می‌رم خونه دیگه.» (همان: ۱۰۳)

«به سمت خانه دویدم.» (همان: ۱۲۹).

رنگ واژه

خداوند قدرت‌های فراوانی به زنان بخشیده است و یکی از آنان قدرت تشخیص دامنه رنگ‌ها به وسعتی بیش‌تر از مردان است. بر همین اساس در آثار زنان رنگ واژه‌ها به مقدار فراوان‌تری در مقایسه با مردان به کار می‌رود و این کلمات دارای تنوع فراوانی هستند. که علاوه بر رنگ واژه‌های اصلی از رنگ واژه‌های فرعی نیز استفاده شده است:

توجه به رنگ‌ها و توصیف‌های رنگارنگ اشیا و تأثیر آن‌ها در خلق‌و‌خو رفتار شخصیت‌ها امری مختص زنان در داستان است که به جزئیات آن مربوط می‌شود. لیکاف رنگ کلمات را عنصری از ویژگی‌های زنانه می‌داند. زبان و بیان می‌کند که رنگ کلماتی که زنان استفاده می‌کنند بسیار ظریف‌تر از رنگ کلمات مردان است، مثلاً: واژه‌های رنگی مانند قهوه‌ای روشن و بنفش روشن معمولاً توسط زنان استفاده می‌شود و مردان به‌ندرت استفاده می‌کنند. (غفار ثمر و بخشی، ۲۰۰۷: ۶۰). دقت خانم‌ها باعث می‌شود به رنگ‌های فرعی توجه ویژه داشته باشند و از کلمات دقیق برای رنگ‌ها استفاده کنند، مثلاً سبز را با نام دیگری سبز فسفری می‌خوانند (ترسک، ۱۳۸۰: ۱۲۱). در رمان خانه لَهستانی‌ها ۴۳ بار از رنگ واژه‌های مختلف سخن به میان آمده است و بسامد رنگ واژه‌ها در رمان همخونه نیز ۳۵ بار است.

مانند چند نمونه زیر:

- «چهره یلدا به سفیدی گرایید.» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۱۵)
 «پیراهن سفیدش از همیشه اطو کشیده‌تر و تمیزتر می‌نمود.» (همان: ۴۷)
 «درخت‌های توی باغچه سبز شده بودند.» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۱۹۱)
 «لباس سفید کارش را درآورد» (همان: ۱۹۰)
 «بانو سوسن با آن لباس قرمز بلندش یادم آمد.» (همان: ۱۸۵)

تکرار برخی واژه‌ها:

تکرار در نظم یا نثر، در ظاهر نشان‌دهنده ضعف در خزانه سرشار خیال و ذوق نیست، بلکه تسلط است.

- «چی شده، چی شده» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۱۷۶)
 «مژده بده، مژده بده» (همان: ۱۷۶)
 «لااله الا الله، لااله الا الله» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۳۰)
 «استغفر الله، استغفر الله» (همان: ۶۲)

جزئی‌نگری

زنان نویسنده در مدت‌زمان زیادی انتظار کشیده‌اند تا شرایطی به وجود آید، که آن‌ها بتوانند بدون در نظر گرفتن هرگونه ضوابطی، آنچه را در درون‌شان وجود دارد بازگو کنند. همین امر سبب اطناب در نوشته‌های زنان است و این مسئله می‌تواند به علت جزئی‌نگری رایجی باشد که در آثار زنان وجود دارد و از دو سو توجیه می‌شود. یکی کنجکاوی‌های خاص که از سوی زنان سر می‌زند و دیگری وابسته به طبع زیبایی‌شناسی زنان است.» (اسحاقیان، ۱۳۸۵: ۷۶)

این جزئیات با کنجکاوی ویژه زنانه همراه است. مردان کمتر علاقه‌ای به توصیف جزئیات به‌ظاهر پیش‌پاافتاده، به‌ویژه در مورد زندگی خانوادگی دارند. اما یک زن با ظاهر دقیق خود می‌تواند خیلی سریع چیزهایی را کشف کند که مرد نمی‌تواند آن‌ها را درک کند. نویسندگان زن سعی بر توصیف جزئیات دارند و هیچ چیز از ذره‌بین نگاه ریزبین آنان به دور نمی‌ماند. «چون روحیه زنان رمانتیک است و با احساسات سروکار دارد و نه با مسائل پیچیده فلسفی و کلامی و علمی، زنان نیازی به برهان و استدلال ندارند و در عوض کوشش می‌کنند با تکرار یک مطلب یا بیان ریزه‌کاری‌های آن، خواننده را قانع کنند. آن‌ها برای رسیدن به این هدف از جملات کوتاه و توصیفی پی‌درپی استفاده می‌کنند»

(فتوحی، ۱۳۹۱: ۴۱۴). نویسنده زن در روایت خود از رنگ‌ها، بوها، غذاها، عطرها، گل‌ها، لباس‌ها، مدها، حالت‌ها، اطوار، لحن‌ها، نگاه‌ها، هنرها، آرزوها، ترس‌ها، وزش نسیم شامگاهی، لرزش نوری بر سقف، تکان برگی در باد، تپش رگی زیرپوست، آهی فروخورده در سینه، حسرتی ناپیدا در نگاه و... بهره می‌برد تا به روایت خود حالتی تصویری بخشد.

توجه نویسنده در رمان *خانه‌لستانی‌ها* به اشیا و توصیفات جزئی در خصوص اشیای خانه و دیگر عناصر گویای استفاده از این شیوه نوشتاری زنانه است.

برای داشتن اوقات فراغت و فرصت بیش‌تر برای دقت در جزئیات، زنان به اسرار پنهان دیگران دسترسی دارند. به عنوان مثال: «حال و هوای عرفانی، بوی عطر خاصی که مادر را به یاد یلدا می‌آورد، چهره‌هایی که داخل چادرهای سفید معصومیت خاصی پیدا کرده بودند، لوسترهای بزرگ و چشمگیر، آئینه کاری‌ها و درهای چوبی بزرگ و همه و همه حال و هوای یلدا را عوض کرد. گویی حالا کسی را یافته است که می‌تواند تمام اندوه و ترس و دلهره‌اش را برای او روی دایره بریزد و آرام بگیرد.» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۶۳)

«یلدا کمی نوشیدنی نوشید. بعد گفت: اگه بگم فقط علاقه‌مند بودم، کافی نیست. چون ادبیات برای من فراتر از علاقه است و شاید تنها چیزی که می‌تونه پاسخگوی روحیه من باشد وقتی از همه جا خسته و دلگیرم، ادبیانه! اون موقع است که می‌تونم بهش پناه ببرم. شاید موقعی که می‌خواستم کنکور بدم فقط علاقه داشتم، اما وقتی قبول شدم وارد این رشته شدم، عاشقش شدم. وقتی سرکلاسم دیگه متعلق به خودم نیستم و مخصوصاً اگر استاد هم درست و حسابی و عاشق ادبیات باشه، اون وقت دیگه واقعاً غرق می‌شم و از این غرق شدن لذت می‌برم» (همان: ۱۹۱)

«مدیر گفت: زر نزن! لات بودن که شاخ و دم نداره. وقتی می‌افتن به جون هم و به قصد کشت هم دیگه رو تیکه پاره می‌کنن یعنی لاتین. یعنی اشتباه اومدین این‌جا. این‌جا آدم تربیت می‌کنه...» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۶۹)

«اول قبرستان سنگ‌قبرها بزرگ بود و روی هر کدام‌شان هم یک صلیبی چیزی بود و دورشان هم نرده‌های نیم متری کشیده بودند. یعنی همان جایی که خاله پری نشست. مادام گفت که این قبرها مال لهستانی‌ها نیست و بعدها ارمنی‌ها را آن‌جا دفن کرده‌اند...» (همان: ۱۴۸)

سوگند واژه‌ها

سوگند واژه‌ها نشان می‌دهند «در اجتماعی که اعتماد میان افراد کم‌رنگ می‌شود و دروغ رایج می‌گردد، زمانی که گوینده با تردید یا انکار از سمت مخاطب روبه‌رو می‌شود، لازم می‌داند تا برای ثابت کردن عمل خود سوگند یاد کند. هم‌چنین تفاوت‌های مردان و زنان در خصوص به کارگیری سوگند واژه‌ها، بیانگر این است که مردان بیش از زنان قسم می‌خورند. این تحقیقات نشان می‌دهد که در مکالمات تک جنسیتی آمار به کارگیری سوگند واژه‌ها بسیار بالاتر بوده است» (جان‌نژاد، ۱۳۸۰: ۱۲۱). سوگند به چیزهای مقدس در هر فرهنگی وجود دارد. در کشور ما قبل از اسلام تا به امروز انواع قداست‌های دینی، ارزشی و شخصی در گفتگوهای مردم به صورت قسم رایج بوده که وارد ادبیات نیز شده است. این موضوع در آزمون زبان مردان و زنان با عنوان «سوگند واژه‌ها» مطرح شده است. این‌ها کلمات یا عباراتی هستند که توسط یک گوینده برای تأکید بیش‌تر بر کلمات استفاده می‌شود، زمانی که گوینده معتقد است که شنونده به کلمات او با شک نگاه می‌کند. مثال:

«آره والا، راست می‌گین.» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۱۰۳)

«راحله خانم گفت: نه والا! ترسناکه. من از ترس خنده‌م گرفته. کی می‌تونه فکر کنه با یه

روح حرف بزنه؟» (همان: ۹۸)

۳-۴. مؤلفه‌های خلقی زنانه در روایت زنانه

واژگان حسی یا انتزاعی

هنگامی که واژگان بر امور محسوس دلالت دارند، واژگانی حسی هستند و هنگامی که بر مفاهیم ذهنی دلالت کنند، واژگانی انتزاعی هستند. از آنجایی که زنان همواره سعی دارند به بازتاب واقعیت‌ها در آثارشان پردازند؛ به نظر می‌رسد که کاربرد واژگان حسی در آثار آن‌ها بیش‌تر است. از سویی دیگر کاربرد واژگان حسی بر صورت‌گرا بودن و عینیت‌گرایی زنان تأکید دارد. فتوحی معتقد است که تصویر نمودن جهان واقع، نوعی عینیت‌گرایی و توصیف حسی امور عینی را به دنبال دارد. او مرد را ذهن‌گرا و زن را عمل‌گرا می‌داند. همین عمل‌گرایی زنانه سبب به وجود آمدن یک ویژگی در داستان‌های زنان است که با عنوان حس‌گرایی، عینیت‌گرایی و یا جزئی‌نگری مطرح می‌شود. (فتوحی، ۱۳۹۰: ۴۱۵)

قدرت عاطفی در تعاملات زبانی در آثار زنان برجسته‌تر است. (شعیری و ترابی، ۱۳۹۱: ۴۴) در مطالعات زبان زنانه و مردانه نیز اعتقاد بر این است که زنان بیش‌تر از مردان از ویژگی‌های عاطفی

استفاده می‌کنند. یسر سن و لیکاف هر دو معتقدند که زنان در استفاده بیش‌ازحد از صفت‌هایی مانند: زیبا، دوست‌داشتنی، خوب، شیرین، شیرین و ... (خسرو نژاد، ۲۰۰۷: ۱۸) در واقع زنان رعایت ضوابط کلام استاندارد را روشی برای کسب جایگاه اجتماعی می‌دانند. در بسیاری از جوامع زنان یا فاقد نقش اجتماعی هستند یا در قیاس با مردان از نقش‌های اجتماعی کمتری برخوردارند؛ بنابراین آنان از زبان معیار برای مطرح ساختن خویش در جامعه مدد می‌گیرند. آن‌ها حتی به موازات افزایش تحصیلات، کسب تخصص و هرگونه مهارت اجتماعی از فرم استاندارد زبان فاصله نمی‌گیرند و کاربرد الگوهای غیراستاندارد را حتی در مجامع خصوصی و زنانه دور از شأن تلقی می‌کنند. جامعه استعمال واژه‌های زشت و مبتذل را از زبان مردان راحت‌تر از زنان قبول می‌کند. در مقابل مردها به اشکال غیراستاندارد کلام تمایل دارند. این احساس قدرتمندی و بی‌رقیب بودن در عرصه کلام است که زبان را نزد مردها تا حد کسب منزلت از سنت‌شکنی رواج می‌دهد در مقابل زن‌ها در این حوزه به محافظه‌کاری در حفظ وضعیت استاندارد کلام تمایل دارند» (محمدی اصل، ۱۳۸۹: ۷۹-۷۷).

این امر به تعصب زنان مرتبط است. دقت زنانه است. زبان‌شناسان، سبک گفتار مردان را منطقی، احساسی و پیچیده توصیف می‌کنند، درحالی‌که سبک گفتار زنان احساسی و ساده است. به همین دلیل می‌گفتند: زنان بیش‌تر از قیدها و صفاتی استفاده می‌کنند که بار عاطفی بیش‌تری دارند و کمتر از جملات و ساخت‌های پیچیده در گفتار خود استفاده می‌کنند. (فارسی، ۱۳۷۸: ۱۹) به‌عنوان مثال: «یلدا از آن همه مهر و عاطفه لحظه‌گریان شد، اما خود را کنترل کرد. همه آن‌ها را خیلی دوست می‌داشت و دلش می‌خواست همیشه خوشحال و خندان باشند. هزار گاهی هم وقتی به یاد شهاب می‌افتاد ته دلش مالش می‌رفت و لبخند می‌زد و شوق و آرامشی توأم از آمدن شهاب و دانستن این‌که او در چند قدمی- اش است، احاطه‌اش می‌کرد.» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۱۸۳)

«دخترم دلم می‌خواست بیش‌تر پیش من بمانی، اما از نگاه شهاب فهمیدم که بی‌طاقت است، بهتر است بروی!» (همان: ۱۸۶)

«این کبوترها هم برای خودشان عالمی دارند. چه کسی می‌تواند فکرش را بکند که کبوتر نر وقتی عاشق جفتش شد زمین‌گیر می‌شود؟ یعنی بدجوری عاشق می‌شود. کبوتر نر بعد از اولین جفت‌گیری با ماده، عاشقتش می‌شود و دیگر نمی‌تواند از آن دل بکند.» (شیرمحمد، ۱۳۹۶: ۳۳)

«پولم نمی‌خوام. همه مجانی بشینم. پولاشونو خرج خودشون کنن. چیزایی که دوست دارن بخرن.» (همان: ۱۹۹)

علاقه‌های زنانه

از دیگر ویژگی‌های بیرون متنی روایت زنانه می‌توان به انعکاس علایق طیف نویسندگان زن اشاره کرد. در روایت‌هایی که به جنس خاصی از نویسندگان زن/مرد تعلق دارد می‌توان نمونه‌هایی از علایق آن جنس را در روایت بررسی و مشاهده کرد. یکی از ویژگی‌هایی که فمینیست‌ها در رفتار زنانه می‌بینند و منتقدان ادبی فمینیست هم به کاویدن آن در متون ادبی علاقه نشان می‌دهند، خواهربودگی است. به اعتقاد فمینیست‌ها، زنان در مواجهه با مشکلات یک‌دیگر، می‌کوشند به هم یاری برسانند. با اندکی دقت در مشاهدات روزمره، درمی‌یابیم که حتی زنانی که هیچ‌گونه آشنایی قبلی با یک‌دیگر ندارند با سهولت بیش‌تری باب سخن گفتن را با هم باز می‌کنند و غالباً تلاش می‌کنند یک‌دیگر را یاری دهند. به تعبیری استعاری، همه زنان باهم خواهر هستند. این الگوی زنانه از رفتار در بسیاری از رمان‌ها و فیلم‌های سینمایی مشهود است. گاه حتی زنانی هم که به دلیل تضاد منافع با یک‌دیگر کشمکش دارند، نوعی همبستگی زنانه از خود نشان می‌دهند و به وحدت عمل می‌رسند» (پاینده، ۱۳۹۷: ۹۰). نانسی کرس معتقد است: «در هر روایتی بسته به جنسیت نویسنده رد پایی از تعلقات مادی، اشیاء پرستفاده، سلاقی آن جنس، حرکات و سکناات و رفتارهای روزمره به چشم می‌خورد» (کرس، ۱۳۸۹: ۵۶). در دو رمان موردبررسی نیز نمونه‌هایی از علاقه زنانه در روایت به شرح ذیل خودنمایی می‌کند:

«دختر زیبایی با ظاهر آراسته و لباس‌های مد روز توه او را به خود جلب کرد. خیلی دوست داشت آدم‌ها را تماشا کند. لباس پوشیدن، آرایش کردن و حرکات آدم‌ها برایش جالب بود. دختر زیبا متوجه نگاه یلدا شد، یلدا ناخودآگاه لبخند زد، دختر هم!» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۳۴).
هم‌چنین در جای دیگری از این متن آمده است: «روسری‌اش به رنگ صورتی صدفی بود که با بلوز آستین بلند سفید و دامن بلندی با گل‌های صورتی و سفید هماهنگ شده بود.» (همان: ۳۹)

در نمونه‌های بالا، لباس‌های مد روز، آرایش، لبخند مداوم، روسری‌های رنگی، دامن‌های گل‌دار و... از علاقه‌های زنانه بازتاب یافته در روایت مریم ریاحی است.

در رمان *خانه لَهستانی‌ها* نیز نشانه‌هایی از علاقه‌های زنانه به چشم می‌خورد: «مادام با فال قهوه گرفتن خرج زندگی‌اش درمی‌آورد». (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۸) «دل‌شاد خانم با آن لباس‌های گل‌دار و موهای قرمز خنده‌های از ته دلش را نثار ما می‌کرد» (همان: ۲۰۵). در این رمان نیز فال قهوه گرفتن و

لباس‌های گل‌دار را می‌توان از نشانه‌های برون‌متنی روایت زنانه به حساب آورد.

وسایل زنانه

از دیگر ویژگی‌ها و عناصر برون‌متنی روایت زنانه می‌توان به کاربرد بسامدی وسایل زنانه در روایت اشاره کرد، مونیکا وود^۱ معتقد است: «روایت‌هایی که به قلم زنان/ مردان خلق می‌شوند، در بطن خود بسامد بالایی از وسایل زندگی و کار هر جنس را بازتاب می‌دهند... اگر در روایتی پیرمردی شکارچی را ترسیم کردید، حتماً از وسایل شکارش به کرات در روایت سخن بگویید تا این وسیله‌ها علاوه بر عینی کردن روایت، نشانه‌های مذکر بودن روایت را نیز علنی کند» (وود، ۱۳۸۸: ۵۸). در دو رمان مورد بررسی شاهد بسامد فراوان وسایل زنانه در دو روایت هستیم:

«یلدا چادر قشنگی سرش انداخت. دوست داشت خوشگل باشد، ابروها را بالا داد و در حالی که در آئینه کوچکش صورتش را نگاه می‌کرد باحالتی اغراق‌آمیز گفت: «وای مثل ماه شدم!» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۶۳). هم‌چنین در جای دیگری از روایت می‌خوانیم: «یلدا آئینه را از دست فرناز کشید و عجلانه چشم‌هایش را در آن کاوید و گفت: «ریمل لعنتی، همه‌اش می‌ریزد!» (همان: ۶۴) «یلدا دوش گرفت و کمی آرایش کرد، عطر دل‌انگیزی زد» (همان: ۲۶۹). در خانه لستانی‌ها به قلم مرجان شیرمحمدی نیز نمونه‌هایی از بازتاب وسایل زنانه به چشم می‌خورد:

«دل‌شاد خانم توی یک دفترچه که همیشه همراهش بود جلواسم هر کس یک ضربدار می‌گذاشت» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۱۹) «دل‌شاد خانم همیشه خدا لب‌ها و لب‌های را گلی می‌کرد. موهای قرمز بود و روسری حریر سرش می‌کرد و بوی عطر می‌داد» (همان: ۱۹)

عادات زنانه

بازتاب عادات نویسنده مرد/زن در یک اثر به صورت ناخودآگاه و خودآگاه، از جلوه‌های بارز آشکارگی نوع روایت است» (مودسن، ۱۳۹۸: ۹۵). در دو رمان مورد بررسی به صورت خودآگاه و ناخودآگاه شاهد بازتاب برخی عادات زنانه هستیم. به عنوان مثال در نمونه‌های زیر از روایت *ممنونه* به قلم مریم ریاحی آمده است:

«یلدا که جا خورده بود، نگاهی به او کرد و با جدیت گفت: تعقیب می‌کنی؟!» (ریاحی، ۱۳۸۵: ۲۳۲)

در این نمونه از متن به تعقیب کردن و تعقیب شدن توسط زنان اشاره کرده است. هم‌چنین در نمونه زیر به عادت زیبایی پسندی زنان اشاره می‌کند:

«یلدا ادامه داد: راستی یک کتاب برات گذاشتم روی میز، بالای شعرهای قشنگ‌ترش ستاره گذاشتم» (همان: ۱۹۷).

هم‌چنین در رمان خانه لهستانی‌ها نیز نمونه‌های فراوانی از عادات زنانه ذکر گردیده است: «یک پیرزن آمد به مادرم گفت تمام‌روز را در فراق پسرمان اشک ریخته‌ام و حق‌حق نموده‌ام» (شیرمحمدی، ۱۳۹۶: ۱۷).

اشک ریختن مداوم و حق‌حق کردن طولانی از عادات زنان است. هم‌چنین در نمونه زیر به دل‌شوره و نگرانی زنان اشاره می‌کند:

«مادرم مادام راه می‌رفت و زیر لب دعا می‌کرد. گاه می‌نشست و گاه تکیه‌اش را به دیوار می‌زد. گاه درب حیاط را باز می‌کرد و به کوچه خیره می‌شد» (همان: ۱۴۰).

۵. نتیجه‌گیری

مطالعه در سطوح زیرین روایت‌ها نشان می‌دهد که بین جنسیت و متن پیوندی استوار وجود دارد. هر جنس از نویسندگان چه زن و چه مرد، رویکردی‌هایی نسبت به موقعیت‌های مختلف دارند و در بافت‌های گوناگون عکس‌العمل‌هایی متفاوت از خود نشان می‌دهند که این ویژگی‌ها از فیزیولوژی و باورهای نویسنده به متن‌های خلق‌شده توسط وی بازتاب داده می‌شوند. بازتاب ویژگی‌های مردانه/زنانه به دو صورت عناصر متنی و فرامتنی در یک روایت بازتاب می‌یابند که عناصر فرامتنی بیش‌تر وسایل، رفتارهای اجتماعی، نوع برخورد با تابوها، هنجارها و موقعیت‌های مختلف واژگان بسامدی روزمره نویسنده در ارتباط با علایق و سلیق وی را در برمی‌گیرند ویژگی‌های متنی (درون‌متنی) بیش‌تر زبان، احساسات، رنگ‌ها و ... را شامل می‌شود. مریم ریاحی و مرجان شیرمحمدی در دو رمان: هم‌خونه و خانه لهستانی‌ها، با خلق روایت‌هایی زنانه به بازتاب نشانه‌هایی از روایت زنانه در دو حوزه متن و فرامتن شده‌اند و بررسی نگارنده در این پژوهش نشان می‌دهد که عناصر روایت زنانه در نوشتار این دو نویسنده در دو حوزه درون‌متنی و برون‌متنی قابل طبقه‌بندی است.

منابع و مأخذ

اسحاقیان، جواد (۱۳۸۵). درنگی بر سرگردانی‌های شهرزاد پسامدرن، سیمین دانشور. تهران: گل‌آذین.

جان‌نژاد، محسن (۱۳۸۰). زبان و جنسیت: تفاوت میان گویشوران مرد و زن ایرانی در تعامل مکالمه‌ای، رساله دکتری، دانشگاه تهران.

جعفری، مژگان، موسوی سیرجانی، سهیلا و عبدالحسین فرزاد، (۱۴۰۳). کاربست مؤلفه‌های زنانه زبان در دو کتاب *پرنده من و پاییز فصل آخر سال است*، با تکیه بر رویکرد زبانی سارا میلز، پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۳، (۴)، ۱۰۳-۱۲۸. <https://doi.org/10.22126/rp.2022.6957.1427>

ریاحی، مرجان (۱۳۸۵). *ممنونه*، تهران: پرسمان.

زرلکی، شهلا (۱۳۸۴). «نفرین و آفرین زن در آینه داستان کوتاه با نگاهی به سه مجموعه داستان *بگذریم*، کتاب *هول و عاشقیت در پاورقی*». *نشریه نافه*. سال پنجم، ش ۲۴.

شیرمحمدی، مرجان (۱۳۹۶). *خانه لَهستانی‌ها*، تهران: چشمه.

فتوحی، محمود (۱۳۹۱). *سبک‌شناسی نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها*، تهران: سخن.

کراچی، روح‌انگیز (۱۳۹۴). چگونگی تأثیر جنسیت بر ادبیات، زن در فرهنگ و هنر، دوره ۷، شماره ۲، تابستان، ص ۲۲۳-۲۴۱

کرس، نانسی (۱۳۸۹). داستان مدرن، ترجمه رفعت بهزادی، تهران: اختران

محمدی اصل، عباس (۱۳۸۸). *جنسیت و زبان‌شناسی اجتماعی*، تهران: گل آذین.

مودسن، ریچارد (۱۳۹۸). نویسنده و روزمرگی‌هایش، ترجمه افسانه عطایی، تهران: نیک اندیشان.

میرزاعلیان، ریحانه و دیگران (۱۴۰۱). مقایسه تأثیر عوامل جنسیتی بر نوشتار رمان‌های *سال بلوا و خانه ادریسی* - ها، فنون ادبی، سال ۱۴، ش ۲، صص ۱۷-۳۲. 10.22108/liar.2022.131845.2097

الهامی و دیگران (۱۴۰۳). تبیین شاخصه‌های نوشتار زنانه در دو رمان *او یک زن و بازی آخر بانو*، پژوهشنامه زبان ادبی، دوره ۲، ش ۵، صص ۷۴-۳۹. <https://doi.org/10.22054/jrl.2024.80922.1081>

وود، مونیکا (۱۳۸۸). *عادات نویسندگی*، ترجمه سلیمه بيلم، تهران: روزبه.

یونسی، ناصر (۱۳۹۵). *نشانه‌های سبک زنانه در ادبیات داستانی معاصر*، ادبیات پارسی معاصر، سال ۷، ش ۳، صص: ۹۳-۱۲۴.

References

Eshaqian, J. (2006). A Pause on the Wanderings of Postmodern Shahrzad, Simin Daneshvar. Tehran: Gol-Azin. (In Persian)

- Jan-Nejad, M. (2001), Language and Gender: Differences between Iranian Male and Female Speakers in Conversational Interaction, Ph.D. Thesis, University of Tehran. (In Persian)
- Mojgan Jafari; Soheila Mousavi Sirjani; Abdolhossein Farzad. (2024), The Use of Feminine Components of Language in Two Books, My Bird and Autumn is the Last Season of the Year, Based on the Linguistic Approach of Sara Mills, Research in Narrative Literature, vol 13, 4(50), 103-128
- Riahi, M. (2006), Hamkhuneh, Tehran: Porseman. (In Persian)
- Zarlaki, Sh. (February 2005). "The Curse and Blessing of Women in the Mirror of Short Stories, Let's Pass on a Look at Three Story Collections, the Book of Horror and Love in Footnotes". Nafeh Publications. 5(24). (In Persian)
- Shirmohammadi, M. (2017), Khaneh Polestani Ha, Tehran: Cheshme. (In Persian)
- Fotohi, M. (2012), Stylistics: Theories, Approaches and Methods, Tehran: Sokhan. (In Persian)
- Karachi, R. (2015) How Gender Affects Literature, Women in Culture and Art, 7(2), 24-223. (In Persian)
- Kress, N. (2010). Modern Fiction, Translated by; Rafat Behzadi, Tehran: Akhtaran. (In Persian)
- Mohammadi Asl, A. (2010), Gender and Sociolinguistics, Tehran: Gol-Azin. (In Persian)
- Maudsen, R. (2019), The Writer and His Everyday Life, translated by Afsaneh Ata'i, Tehran: Nik Andishan. (In Persian)
- Mirza-Alian, R. and others (2012), Comparing the Effect of Gender Factors on the Writing of the Novels Sal Belwa and Khane Idrisi-ha, Literary Techniques, 14(2), 17-32. (In Persian)
- Elhami et al. (2024), Explaining the characteristics of feminine writing in her two novels, A Woman and The Last Game of the Lady, Literary Language Research, 2(5) 39-74. (In Persian)
- Wood, M. (2009), Writing Habits, Translated by; Salimeh Bilem, Tehran: Roozbeh. (In Persian)
- Younesi, N. (2016), Signs of Feminine Style in Contemporary Fiction, Contemporary Persian Literature, 7(3), 93-124. (In Persian)